

TÁJRENDEZÉSI MUNKARÉSZ

1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

1.1. ALAPADATOK, TÉRSÉGI ADOTTSÁGOK

Marcalgergelyi község Veszprém megye északnyugati részén, a Marcal-völgy kistájban helyezkedik el. A természeti adottságokat e kistáj vonatkozásában vizsgáltuk.

A település a Pápát Celldömölkkel, illetve Sárvárral összekötő közutakról leágazva érhető el. A legközelebbi vasútállomás a szomszédos Vináron található, amely a Pápa és Celldömölk (Győr-Szombathely) közötti vasútvonalon van.

1.2. DOMBORZATI VISZONYOK

Marcalgergelyi a Marcal-völgy kistáj északi részén helyezkedik el. A Marcal ártéri völgy síkja. A magasság délről észak felé csökken, 140 és 120 méter között változik a kistájban. A relatív relief 2-5 m/km². A Marcalt párhuzamosan mellékcsatornák kísérik és tagolják a völgytalpat, hozzájárulva az esetleges árvizek gyorsabb levezetéséhez. A csatornahálózat sűrűsége 1 km/km² körüli.

1.3. GEOLÓGIAI ÉS TALAJTANI ADOTTSÁGOK

Területe a Marcal észak felé lejtő alluviális völgy síkja. A völgytalp nagyjából jelenkori öntésiszappal, helyenként lápi és réti agyaggal van kitöltve. Helyenként a peremeken kavicselőfordulások is vannak. Ezek alatt kis mélységben már iszapos-agyagos-homokos pannóniai rétegek találhatók, melyek között kevés a jó víztározó.

A Marcal-völgyre a folyó allúviumán képződött lápos réti talajok jellemzőek. Mechanikai összetételük vályog. Vízgazdálkodásuk a mechanikai összetételből és a szerves anyagok nagy mennyiségéből következően jó, és megfelelő a vízvezető és víztartó képességük is.

A folyóvölgy peremén, a magasabb térszíneken a réti csernozjomok jelennek meg, amelyek már löszös, vagy esetenként harmadidőszaki, illetve idősebb üledékeken képződtek. Mechanikai összetételük homokos-vályog, esetenként vályog. Vízgazdálkodásukra a közepes vízvezető és víztartó képesség jellemző.

A térszín emelkedésével az erdőtalajok megjelenése figyelhető meg. Itt a csernozjom barna erdőtalajok, illetve a felszínhez közeli kavicsrétegnél - ahol a durva vázrészek a meghatározóak - agyagbemosódásos barna erdőtalaj jelenhet meg.

1.4. ÉGHAJLAT

A kistáj mérsékelten hűvös, mérsékelten száraz éghajlatú, de már a mérsékelten meleg övezet határain van. A csapadékviszonyok szempontjából a mérsékelten száraz éghajlattípusba sorolható a község éghajlata.

A napfényes órák száma 1950 és 2000 óra/év közötti. Az évi középhőmérséklet 9,5 és 10,0 °C között változik, a vegetációs időszaké 16,0 és 16,5 °C között mozog. A csapadék évi összege 600-650 mm körül ingadozik. A vegetációs időszakban átlagosan 380 mm eső hull.

Az ariditási index 1,10 körüli.

Az átlagos szélesebbesség 2,5-3,0 m/sec körüli. Leggyakoribb az északi és a déli szélirány.

1.5. VÍZRAJZI ADOTTSÁGOK

A település közigazgatási területe teljes egészében a Marcal jobb oldali vízgyűjtőjéhez tartozik, részben a folyó ártere, amelyet a Marcallal párhuzamosan futó mellékcsatornák is tagolnak. Az árvizek a kora nyári csapadékmaximum idején, a kisvizek ősszel a leggyakoribbak.

A talajvíz szintje a patak völgyekben 2 m-en belül van, a völgyek közötti hátakon is megtalálható legfeljebb 4 m mélységben. Mennyisége eléri a 3 l/s.km², keménysége 25-35 nk° közötti. Kémiai jellege kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos.

1.6. ÉLŐVILÁG

A vizsgált terület florisztikai térbeosztás tekintetében a Magyar vagy Pannóniai flóratartomány (*Pannonicum*) Alföldi flóraidéke (*Eupannonicum*) Kisalföldi flórajárásában (*Arrabonicum*) helyezkedik el. A potenciális erdőtársulások között említhetők az égerligetek (*Paridi quadrifoliae-Alnetum*), a tölgy-kőris-szil ligeterdők (*Quercu-Ulmetum*) és a gyertyános-kocsányos tölgyesek (*Quercu robori-Carpinetum*). A természetes lágyszárú növényzetet a zombékosok és magassásrétek (*Magnocaricion elatae*) képviselik.

A folyópart, illetve a mellékcsatorna növényzete számos helyen hiányos, degradált, a növényzetet gyakran csak a nád (*Phragmites australis*) és a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) képviseli a valódi fás-cserjés vegetáció helyett. A fás növényzetet általában a nyarak (*Populus sp.*) és fűzek (*Salix sp.*) fa- és cserjetermetű fajai képviselik. Egyes helyeken megjelenik az enyves éger (*Alnus glutinosa*), valamint a dió (*Juglans regia*) és a nyír (*Betula pendula*).

A szántóföldi művelés a természetes erdőtársulásokat nagyrészt visszaszorította, azonban a szántóföldeket és földutakat, árkokat kísérő fás, cserjés állományoknak jelentős

ökológiai szerepe lehet. Búvó-, illetve táplálkozóhelyet nyújtanak a rovaroknak, lepkéknek, gyíkoknak. Kiváló élőhelyet jelent az énekesmadárfajok egy részének, mint a búbos pacsirtának, erdei pityernek, a sordélynak, vagy a gébicseknek. Megfelelő hálózat esetén lehetővé teszik az apró énekesmadarak, vagy a lepkék vándorlását, amelyek takarást, vagy különleges klímahatást igényelnek vándorlásuk során.

A Marcal és a melléksatorna közötti cserjésedő, erdős területek kiváló élőhelyet biztosítanak a rovar-, madárfajoknak, kistestű rágcsálóknak. A rágcsálók és apró termetű madarak a bagolyfajoknak, kisragadozó emlősöknek és más ragadozó madaraknak (egerészölyv, kékes rétihéja, vörösvércse, karvaly) jelentenek táplálékot. A patak-, illetve folyóparti területek vonzzák a madárfajokat. Táplálék reményében sok vízhez kötődő madár látogatja a terület kevésbé nyílt részeit.

A nagyvadfajok közül az őz (*Capreolus capreolus*) és a vaddisznó (*Sus scrofa*), az apróvadak közül a fácán, a nyúl és a róka érdemel említést.

2. TÁJ- ÉS TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

Az itt élő emberek sorsát kezdetektől a Marcal mocsaras melléke befolyásolta. Minden bizonnyal a bronzkor lakossága, az avarok és a rómaiak is előnyösnek tartották a táji adottságokat a letelepedéshez.

A rómaiak és az utánuk következő népvándorlás korabeli népek még nem végezhettek jelentős tájalakító tevékenységet. A X. század elején betelepülő magyar népcsoportok egyrészt magukkal hozták saját mezőgazdasági kultúrájukat, másrészt az itt lakó késő avar telepek lakóinak módszereit használták fel a termeléshez, tenyésztéshez. A középkori magyar állam megszilárdulásakor, a XII-XIII. században indult el a népesség olyan arányú növekedése, hogy szükség volt az erdők irtással szántókká történő átalakítására, lápok, vizes területek lecsapolására, patakmedrek rendezésére. Eredete feltehetően XII. századi. A települést a középkorban jobbágyok lakták, urai kisebb birtokos nemesek.

1553 és 1567 között elnéptelenedett, de viszonylag korán, az 1600-as években újratelepült. Az 1700-as évektől egyre több nemes települt le a faluban, az 1828-as leírások szerint a házak túlnyomó többsége adómentes. A XVIII. század első felétől újra elindult a gazdálkodás, a beerdősült, degradált területeket megtisztították az elburjánzó növényzettől és az igaerő növekedése lehetővé tette szinte a korlátlan mezőgazdasági művelést. A gazdálkodást urbáriumokkal szabályozták. Ezek szerint szabad volt az erdei makkoltatás és a közös legelők használata. A XIX. század 50-es éveiben folytak a tagosítások, melyek során újra rendezték a földterületek birtokviszonyait.

A XIX. században lakossága evangélikus vallású. Iskolája helyben működött. Ekkor a zsellérek száma megnövekedett a

faluban. A jobbágyfelszabadítással csak jogilag változott helyzetük, napszámosként és cselédként élt továbbra is ez a réteg.

A XX. században a mezőgazdasági gépek megjelenésével és folyamatos fejlődésével új lendületet kapott a mezőgazdálkodás. A hajdan lóval, fogattal művelt kisparcellákat felváltották a nagy területű szántók, melyeket a gépek akadálytalanul, hosszan, minél kevesebb fordulással művelhettek, így gyökeresen átalakult a tájszerkezet.

Gazdasági jellegében a XX. század első felében történtek jelentős változások. A jelenlegi házak többsége 1945 és 1970 között épült. A települést 1977-ben kapcsolták be a telefonhálózatba, 1997-ben a gázhálózatba. A településen óvoda működik, az iskoláskorúak Nemesszalókra járnak. A község Nemesszalókkal alkot körjegyzőséget.

3. TÁJHASZNOSÍTÁS

3.1. ZÖLDFELÜLETI ELEMOK VIZSGÁLATA

3.1.1. ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSSZERKEZETI SAJÁTOSSÁGOK

A településképben karakteresen jelenik meg a templom látványa. A település szerkezetét két párhuzamos utca alkotja, amelyeket merőlegesen rövid utcák (közök) kötnek össze. A beépítésre az előkertes beépítés jellemző, melynek ennek előnye, hogy az előkertek kiültetései hozzájárulhatnak a közterületi zöldfelületek megjelenéséhez. A házak nagyrészt egyszintesek, de a bevezető szakaszon, valamint a Felszabadulás utcában is beékelődnek kétszintes házak megbontva az utcaképet. Számos múlt században épült ház hordoz még barokk vonásokat, jellegzetes stíuselemeket, de az átépült házak változatos homlokzat- és tetőkialakításúak.

A zöldfelületi adottságok változóak a belterületen, de a bevezető szakasz keskenyebb sávján kívül a zöldfelületi sáv szélessége megfelelő. Legjobb a helyzet a Kossuth utca vízmű és a templom közötti szakaszának keleti oldalán, ahol ez a sáv a 6-8 métert is eléri.

Ezek az adottságok azonban nagyon rosszul kihasználtak. Sajnos nagyon hiányosak a kiültetések, de egyes részeken teljesen hiányzik a növényzet.

A Kossuth utca, illetve a Felszabadulás utca növényesített szakaszai vegyes képet mutatnak. A Kossuth utca vízműtől délre lévő szakaszának keleti oldala a legjobban kihasznált, de egységes képet ez sem mutat. Itt megfigyelhetők dekoratív nyírt sövények (*Ligustrum vulgare*), alacsonyabb termetű gyümölcsfák, tuják (*Thuja sp.*), hamisciprusok (*Chamaecyparis sp.*) kisebb évelőágyak. A Felszabadulás utcában szakaszosan szintén ezeket a növényeket találhatjuk, egy-egy idősebb dió (*Juglans regia*) mellett nagyszámú thujatelepítéssel (*Thuja orientalis*), alacsony

gyümölcsfákkal, mályvacserjével (*Hibiscus syriacus*), az évelőágyakban pálmaliliommal (*Yucca filamentosa*), bőrlevéllel (*Bergenia cordifolia*), nősziromokkal (*Iris sp.*). A Dózsa György utca is meglehetősen szegényes zöldfelületi szempontból. Hasonló a helyzet az összekötő rövid utcákon, bár itt az ültetési sáv is elég keskeny. Előfordulnak akácos, cserjés sávok néhány szakaszon.

A tűlevelű örökzöldeket nagy számban ültetik nemcsak a közterületi zöldfelületeken, hanem az intézményi zöldfelületeken is. Ennek a növénycsoportnak az alkalmazása egy érthetetlen divathullám következtében terjedt el, pedig nagy tömegben nyomasztóak, kevésbé dekoratívak, mint lombhullató társaik, elhatároló, elzáró hatásuk pedig jóval nagyobb. Létjogosultságuk elsősorban a temetőben van hagyományőrző szerepük miatt. A sírok környezetébe, elhatároló sávként megfelelő alkalmazásuk.

Nagyon hiányoznak a zöldfelületből a koros, idősebb növények. Egy-két korosabb dión, a templomkert vadgesztenyéjén (*Aesculus hippocastanum*), valamint a polgármesteri hivatal előtti hárson (*Tilia sp.*) kívül a közterületeken alig van idős növény, pedig sokat segítene az utcák megjelenésén.

Nagyon szembetűnők és zavaróak a légvezetékek az egész településen. Nincs olyan rész, ahol ne a vezetéktömeg uralná az utcaképet.

A lakóterületi településkapu zöldfelületi ellátottsága sem megfelelő, rendezetlen az északkeleti településszegély, valamint a lakóterületek közé ékelődött szántó környezetétől történő megfelelő elhatárolása sem megoldott. Látható, hogy ez a terület még alakulóban van, nincs minden telek beépülve, foghíjas a bevezető szakasz, a díszes, karakteres fogadókép kialakítása ennek ellenére szükségszerű.

Jelentős külterületi fasor a közigazgatási területet délen érintő Pápat Celldömölkkel összekötő közút menti vegyes (akác, nyár) fasor.

3.1.2. KÖZKERTEK, KÖZPARKOK

Templomkert, központi zöldfelületek

A templom kertje és környezete a település más részeihez hasonlóan zöldfelületi szempontból hiányosnak mondható. A Dózsa György utca, a József Attila utca, illetve a Kossuth L. utca templomtól a szántóig terjedő szakasza alkotja a település ősi magját. Ez látható a telekszerkezetből is, de a templomtól délre lévő széles utcaszakasz, illetve a templom északi oldalán a Dózsa György utca zegzugos szerkezete is egy középkori településszerkezetet mutat. Ez a szerkezet települési érték, nagyobb figyelmet kellene fordítani a kihasználására.

A templomkert változatos képet mutat. A templom nyugati oldalán hiányzik a növényzet, s mégha ez a terület nem is a templom telkének része, megjelenésében mégis a templomhoz kapcsolódik, vele együtt értelmezendő. A keleti homlokzat előtt

főként puszpángból (*Buxus sempervirens*), hársból (*Tilia sp.*) és hamisciprusból (*Chamaecyparis sp.*) álló kiültetés található. A tűlevelű örökzöldek helyett jobb választás lenne alacsony lomblevelű, vagy lombhullató cserjesáv (puszpáng, gyöngyvessző, babérmeggy), évelőágyakkal kombinálva. A hamisciprusok elszórva találhatók a kertben, nagyra nőve csak elfoglalják, és nem kihangsúlyozva díszítik a teret. A templom előtti támfal természetes anyagra (terméskő) történő cseréje javasolt, de ha erre nincs lehetőség állapotának felújítása mindenképpen szükséges.

A templom környezete szegényes, néhol degradált képet mutat. A jelenlegi állapot méltatlan egy településközpontoz. A burkolatok kialakítása, felújítása, a közterületek intenzív növényesítése szükséges. Ez a terület a települési értékvédelem legfontosabb célterülete. A növényzettel ki kell emelni az épített elemeket, méltó keretbe foglalni az értékes épületeket. Ide tartozik a Dózsa György utca keleti oldalának északi részén lévő degradált, spontán cserjésedő rész is, melynek azonnali rendezése szükséges. Ki kell hangsúlyozni, hogy az intenzív növényesítés többszintű növényállományt jelent.

Játszótér

A játszótér megléte előremutató kezdeményezés. A fatelepítés a játszótér árnyékolása miatt nagyon fontos. A játszótér szomszédos ingatlanoktól történő elhatárolására nagyobb figyelmet kellene fordítani a jövőben. A tér más részeiről is hiányoznak a cserjék. A tereket formáló és díszítő cserjékkel sokat lehet emelni a kert képén, és a gyerekek is jobban érzik benne magukat, hiszen rengeteg játékra csábító hely teremődik egy kertépítészeti szempontok alapján megformált kertben.

A játékok felújítása, korszerűsítése javasolt, valamint figyelmet kell fordítani a szabványokban rögzített, játékok közötti védőtávolságok betartására és a balesetveszélyt csökkentő burkolatok (pl. gumitégla, homok) játszószerkek körüli elhelyezésére.

3.1.3. INTÉZMÉNYKERTEK / JELENTŐS ZÖLDFELÜLETI IGÉNNYEL RENDELKEZŐ INTÉZMÉNYEK

Óvoda

Az óvodakert kihasználtságán sokat lehet javítani. Az adottságokhoz képest kevés a növény, rendszertelenek a kiültetések. A bejárati út mentén ültetett tuják helyett évelőágyak kialakítása lenne célszerű. Az elhatárolás hiányzik az északi és a déli oldal ingatlanjaitól egyaránt. A kert értékes részét alkotják a hátsókert fás csoportjai, ligetei, amelyek egyrészt erdei- és feketefenyőből (*Pinus sylvestris*, *P. nigra*), másrészt főként idősebb diókból (*Juglans regia*), hársból (*Tilia sp.*) állnak. Az előkert korosabb növényállományát a kerítés mentén telepített lucfenyők (*Picea abies*) képviselik, de ezek a növények nincsenek jó egészségi állapotban.

Az előkert kihasználatlan, az egész területről hiányoznak a cserjék. Kertépítészeti terv alapján történő kertkialakítás indokolt lehetőség szerint korosabb növények alkalmazásával. A gyerekek fejlődését, szemléletük alakulását meghatározza a környezet. Az intézmény kertjét nem lehet mellékes területként felfogni, formálása, terek létrehozása nem kevésbé fontos, mint az épület esetében.

Polgármesteri hivatal

A polgármesteri hivatal épülete szépen felújított és a kertjében is történtek kezdeményezések egy dekoratív zöldfelület kialakítására, de jelenleg nagyfokú kihasználatlanság jellemző. Az előkertben sokkal intenzívebb növényfelhasználás szükséges. Egy-egy növénycsoport elszigetelt kiültetése helyett összefüggő kertépítészeti terek létrehozása szükséges, vagy alacsony nyírt cserjékből, évelőkből díszítő motívumok kialakítása. Sokféle megoldás lehetséges, de a figyelemfelkeltés, az épülethez kapcsolódó díszítő kiültetés megteremtése mindenképpen fontos cél.

A hátsókert elég sivár képet mutat. Az elhatárolás, a növényzet teljesen hiányzik. A funkciónak alárendelt területrészt is rendezetlen, a burkolatok hiányoznak. A burkolatok kialakítása mindenképpen javasolt, mert a terület rendezettségének egyik meghatározója. Ha más lehetőség nincs szilárd burkolat helyett murvás burkolat is megoldás lehet. A hátsókert rendezése, növényesítése sürgető feladat.

A kert értékes növényzetét alkotja a luc- és ezüstfenyő (*Picea abies*, *P. pungens*), valamint a puszpáng (*Buxus sempervirens*) koros példánya.

Javasolt a területre vonatkozó részletes kertépítészeti terv készítése és a kivitelezés során lehetőség szerint korosabb növények felhasználása.

3.1.4. ZÖLDFELÜLETI INTÉZMÉNYEK

Temető

A lakóterület déli oldalához kapcsolódó temető szomszédos területektől történő elhatárolása hiányos. Az út menti oldalon ültetett néhány tujacsoport nem tölti be ezt a szerepet, pedig az innen történő elhatárolás fontos lenne, hiszen a temető elég hosszan kapcsolódik a közúthoz. A szemközti, délnyugati oldalon rossz állapotú akácfasor határolja, de ez ritkás és szakaszokon hiányos is.

Növényzetét főként tuják (*Thuja occidentalis* 'Smaragd') és hamisciprusok (*Chamaecyparis lawsoniana*) alkotják. A feketefenyőnek (*Pinus nigra*) és a lombhullató vörösfenyőnek (*Larix decidua*) koros példánya látható, valamint. idős puszpángok (*Buxus sempervirens*), nehézszagú borókák (*Juniperus sabina* 'Tamariscifolia') és lucfenyők találhatók a kertben. A cserjék közül az orgona, a mályvacserje a legfontosabbak. A sírokon az

évelők közül a bőrlevél (*Bergenia cordifolia*), a varjúháj (*Sedum sp.*), a nőszirm (*Iris sp.*), a kövirózsa (*Sempervivum tectorum*) a legjellemzőbbek.

Legsürgetőbb feladat a határoló cserjesávok, fasorok létrehozása, a környezetarchitektúra elemek (padok) felújítása. Javasolt továbbá árnyékoló facsoportok telepítése is.

Sportpálya

A zöldfelületi intézményekhez tartozó sportpálya a lakóterület nyugati oldalához kapcsolódik. Javasolt körbefásítása, növényávval történő körbehatárolása.

3.1.5. MEZŐGAZDASÁGI TERÜLET

A településre a kis- és középbirtok volt jellemző az 1930-as években. A termelőszövetkezet megalakulásával a birtokok koncentrálódtak. A termelőszövetkezet 1959-ben alakult.

A szántóföldek a közigazgatási terület nagy részét elfoglalják. Jelentős az összefüggő, homogén szántók előfordulása; kevésbé szakítják meg őket fasorok, erdősávok. Nagyrészt homokos-vályog fizikai féleségűek.

A lakóterülettől keleti irányban tájvédelmi szempontból is fontos kisparcellás művelésű területek találhatók

3.1.6. ERDŐTERÜLET

- A településen az erdőterületek nagysága 18,0 ha, amelyből 4,0 ha védelmi, 13,3 ha gazdasági rendeltetésű, 1,7 ha egyéb részlet (tisztás, nyiladék).
- Az erdőterületek 27 %-án az AGROPRODUKT Rt. gazdálkodik, 22 %-a rendezetlen tulajdoni viszonyú, 51 %-án magán erdőgazdálkodás folyik.
- A fafajösszetétel a következő: tölgyes 24,5 %, akác 65,5 %, keménylombos 1,8 %, nyár 2,5 %, lágylombos 5,5 %.

4. TÁJHASZNÁLATI KONFLIKTUSOK

A társadalmi-gazdasági folyamatokat tükröző, folyamatosan változó táj sokféle szükségletet elégít ki. A tájhasználatok gyakran hatnak egymásra, korlátozzák egymás érvényesülését, és befolyásolják az ökológiai, ökonómiai és tájképi potenciálok egyensúlyát. Marcalgergelyin a tájhasználati konfliktusok négy problémakör köré csoportosulnak:

- A belterülettől délre fekvő nagy kiterjedésű mezőgazdasági épületek és a hozzájuk kapcsolódó lakóépületek területe meglehetősen elhanyagolt képet mutat. Növényzetében a lakóépületekhez közel eső részeken és a feltáró utak mentén a tűlevelű örökzöldek, tuják, hamisciprusok, fenyők játsszák főszerepet. A mezőgazdasági épületek és egyéb kiszolgáló objektumaik állapota leromlott, környezetükben nyárból,

akácból, nyírból álló korosabb facsoportok figyelhetők meg, de gyakoriak a spontán cserjések. A terület délnyugati része van a legrosszabb állapotban. Degradált felszín, inert hulladékok, lebontott épületek betonalapjai, düledező épületek, kerítések, spontán cserjésedő akácok láthatók. Sem az északkeleti oldal fogadóképe, sem a terület körbehatárolása, erdősávokkal történő elválasztása nem megoldott, nem felel meg a tájlesztettkai szempontú követelményeknek.

- A lakóterület határa sok helyütt nincs elhatárolva megfelelő mértékben a szomszédos mezőgazdasági területektől. A lakóterületek közé ékelődő szántó is konfliktusok forrása. Nincs megfelelően elhatárolva az úttól, a szomszédos házaktól, por és egyéb szennyezőanyag kerülhet a házak közé, de vizuális szempontból is hátrányos a jelenlegi állapot. Ugyanez az elhatárolás hiányzik a temető esetében is. A kerítés helyett nyírt sövény telepítése vizuális és funkcionális elválasztást is eredményez, olcsóbb és esztétikusabb. A vasút környezetének is meghatározó szerepe van a település fogadóképeiben. Jelenleg itt is vannak kihasználatlan, elhanyagolt területek. Közút menti növényesítés (fásítás) hiánya jelentkezik a bevezető szakaszon kívül a mezőgazdasági telephez vezető közút mentén. Amellett, hogy tájlesztettkai szempontból hátrányos, környezetvédelmi szempontból sem megfelelő (szél, hófúvás).
- A külterület egy részén problémát jelentenek a nagyparcellás, összefüggő szántóterületek. Ez a probléma egyrészt ökológiai konfliktust eredményez, hiszen erdősávok, fasorok híján kevés élő- és szaporodóhelyet találnak az élőlények, másrészt gazdasági hátrányokkal is jár, hiszen a gyorsabb kiszáradás következtében csökken a terméseredmény, a szél- és hókárosítás is nagyobb.
- Illegális hulladéklerakást találtunk a Pápát Devecserrel összekötő közút mentén található buszmegálló környezetében.

5. TÁJ- ÉS TERMÉSZETVÉDELEM

Marcalgergelyin országos, illetve helyi jelentőségű védett természeti terület nem található.

Védendő külterületi részek a közigazgatási terület északi részén, a Marcal mentén, valamint a külterület középső részén található *természeti területek*.

A természeti területek nemcsak a ritka fajok megőrzésének szempontjából, hanem ökológiai szempontból is jelentősek, hiszen a Marcal-folyó a hozzá kapcsolódó part menti kísérő sávval fontos ökológiai folyosó is egyben.

Érzékeny természeti terület Marcalgergelyin nem található.

A védett és védendő értékeken kívül fontos szerepet játszanak az ún. *ökológiai kiegyenlítő felületek*. A nagy kiterjedésű szántók között a növény- és állatfajok számára élőhely fragmentumként szolgálnak. Jelen esetben az ökológiai kiegyenlítő felületek közé tartoznak a mezőgazdasági területek

szegélyén, utak, árkok mentén húzódó fasorok, cserjesávok. Ezek fő fajtái a fehér akác (*Robinia pseudoacacia*), a nyarak (*Populus sp.*), a kökény (*Prunus spinosa*), az egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*), a fekete bodza (*Sambucus nigra*), a gyepűrózsa (*Rosa canina*). Sajnos a fajok közül döntő többségben a fehér akác dominál, a többi faj ritkábban fordul elő. A fajok természetvédelmi értéke nem magas, de ezek a területek ökológiai szempontból annál fontosabbak. Részben bűvó- és táplálkozóhelyet, részben vándorlási lehetőséget biztosítanak a Marcal, mint ökológiai folyosó irányába. A településen rendkívül fontosak ezek a fás, cserjés állományok, mert a közigazgatási területen nincsenek összefüggő erdő- és gyepfoltok a Marcal menti gyepektől eltekintve.

Az 1996. évi LIII. trv. kiemeli az egyedi tájértékek megőrzésének fontosságát. Az egyedi tájértékek mutatják a település múltját, hagyományait. Az ember társadalmi tevékenységével létrehozott tájalkotó elemek, melyek kultúrtörténeti, vagy esztétikai szempontból egy közösség számára jelentőssé váltak, de nem állnak műemléki, vagy természetvédelmi oltalom alatt. A tájértéknek közösségi jelentőséggel kell bírnia, környezetével együtt értelmezendő és védendő.

Marcalgergelyi község javasolt egyedi tájértékei:

1. Idős puszpángok (*Buxus sempervirens*) és nehézszagú borókák (*Juniperus sabina 'Tamariscifolia'*) a temetőben
2. Értékes XIX. századi sírkeresztek a temetőben
3. Feszület a temetőben (1937, műkő)
4. Idős puszpáng (*Buxus sempervirens*) a polgármesteri hivatal kertjében
5. Gólyafészek a Kossuth Lajos utca 19. előtt
6. I. világháborús emléktábla a templom északkeleti homlokzatán
7. II. világháborús emléktábla a templom északkeleti homlokzatán
8. Emlékmű a templom kertjében
9. Gólyafészek a Dózsa György utca 8. előtt
10. Gólyafészek a Felszabadulás utca 2. előtt
11. Gólyafészek a Felszabadulás utca és a 118/1-es út kereszteződésében
12. Gazdasági épület a külterületi mezőgazdasági telepen
13. Idős puszpáng (*Buxus sempervirens*) a polgármesteri hivatal kertjében
14. Hárs (*Tilia sp.*) a templomkertben

6. JAVASLAT

6.1. ZÖLDFELÜLETRE VONATKOZÓ JAVASLATOK, ZÖLDFELÜLET-SZABÁLYOZÁS

A település egész területére részletes zöldfelületi terv készítése javasolt. A település zöldfelületi rendszerének kialakításához a koncepcionális javaslatokat fogalmazzuk meg ebben a fejezetben.

Legsürgetőbb feladat a templom környezetének és a környező központi zöldfelületeknek a kialakítása, mert ezek vannak a legrosszabb helyzetben. A Felszabadulás utcában és a Kossuth utca egyes részein szakaszos kiültetések találhatók ugyan, de ezek nagy része is rehabilitációra szorul. Elengedhetetlen az egységes fasor létrehozása, lehetőleg koros, többször iskolázott fák felhasználásával, hogy hatásuk minél hamarabb érvényesüljön.

A légvezetékek földkábelre történő cseréje az egész településen kívánatos. Alacsonyabb termetű fák közül lehet választani, ha erre nem lenne lehetőség, a légvezetékek azonban oly mértékben dominálnak és korlátozóak, hogy ezt mindenképpen meg kell fontolni, s legalább a templom környezetében kivitelezni növényültetés előtt.

A túlevelű örökzöldek beteg, felkopaszodott, kiritkult egyedeinek cseréje javasolt, de a tömegesen alkalmazott helyeken is ajánlott fokozatos cseréjük a zöldfelületi rendszer kialakítása során. A jövőben kerülni kell domináns alkalmazásukat, mert tömegesen ültetve inkább zavaró hatást keltenek, mint figyelemfelkeltő, hangsúlyozó szerepük nyilvánul meg. Ehhez minden esetben szükségesek cserje- és évelőágyak is, hogy ne váljon nyomasztóvá a megjelenés.

Törekedni kell az intézményterületeken a kertépítészeti terek kialakítására. A polgármesteri hivatal, az iskola kertjéből hiányzik a jó adottságok kihasználása, a térformálás. A kizárólag fákban álló kiültetéseknel a cserjék csekély arányú alkalmazása miatt gyakran hiányoznak a kertépítészeti terek, a megfelelő elhatárolás. A cserjék átgondolt telepítése ehhez elkerülhetetlen, s díszítőértékükkel is hozzájárulnak a zöldfelület értékeihez. A cserjék mennyisége és az alkalmazott fajok száma kevés más közterületi zöldfelületen is. A meglévő nyírt sövényekhez (Kossuth utca) hasonló kialakítás javasolt más területeken is, különösen a szűk ültetési sávokban. A cserjék alkalmazásával megteremthető a többszintű növényállomány és jobban ki lehet használni a meglévő jó adottságokat.

Az évszázados hagyományokat tükröző évelőkiültetések mindig hozzátartoztak a magyar települések arculatához, s néhány szép évelőágy Marcalgergelyin is található. Az ilyen kiültetések nagyobb mértékű alkalmazása kívánatos a jövőben. Emellett hangsúlyozni kell a közterekben (templomkert), illetve a jelentős zöldfelületi igényrel rendelkező intézmények kertjeiben az ilyen jellegű kiültetések fontosságát.

A tájjeleg megtartása, kialakítása érdekében ajánlott növényfajokat közöljük az alábbiakban. Ezek nagy része hazánkban őshonos, kisebbik része pedig elsősorban a gyümölcsfajokból, illetve a falusias jelleget tükröző parasztkerti növényekből kerül ki.

FÁK

<i>Acer campestre</i>	Mezei juhar
<i>Acer platanoides</i>	Korai juhar
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Hegyi juhar
<i>Acer tataricum</i>	Tatár juhar
<i>Alnus glutinosa</i>	Mézgás éger
<i>Carpinus betulus</i>	Gyertyán
<i>Fraxinus excelsior</i>	Magas kőris
<i>Juglans regia</i>	Közönséges dió
<i>Platanus acerifolia</i>	Platán
<i>Prunus amygdalus</i>	Mandula
<i>Quercus robur</i>	Kocsányos tölgy
<i>Salix alba</i>	Fehér fűz
<i>Tilia cordata</i>	Kislevelű hárs
<i>Tilia tomentosa</i>	Ezüsthárs

ALACSONY TERMETŰ FÁK

Alacsony termetű gyümölcsfák (meggy, szilva)	
<i>Crataegus laevigata</i> 'Paul's Scarlet'	Bíborvirágú galagonya
<i>Pyrus calleryana</i> 'Chanticleer'	Kínai körte
<i>Sorbus borbásii</i>	Borbás-madárberkenye
<i>Tilia tomentosa</i> 'Bori'	Ezüst hárs 'Bori' fajtája

CSERJÉK

<i>Berberis vulgaris</i>	Közönséges borbolya
<i>Buxus sempervirens</i>	Puszpáng (temető!)
<i>Cornus mas</i>	Húsos som
<i>Cornus sanguinea</i>	Veresgyűrű som
<i>Corylus avellana</i>	Mogyoró
<i>Cotinus coggygria</i>	Cserszömörce
<i>Crataegus monogyna</i>	Egybibés galagonya
<i>Juniperus sabina</i> 'Tamariscifolia'	Nehézszagú boróka
(temető!)	
<i>Hibiscus syriacus</i>	Mályvacserje
<i>Hippophae rhamnoides</i>	Homoktövis
<i>Kerria japonica</i> 'Pleniflora'	Boglárkacserje
<i>Kolkwitzia amabilis</i>	Kínailonc
<i>Laburnum anagyroides</i>	Aranyeső
<i>Ligustrum vulgare</i>	Vesszős fagyal
<i>Philadelphus coronarius</i>	Jezsámen
<i>Prunus spinosa</i>	Kökény
<i>Prunus tenella</i>	Törpe mandula

<i>Spiraea cinerea</i> 'Grefsheim'	Hamvas gyöngyvessző
<i>Spiraea vanhouttei</i>	Köz. gyöngyvessző
<i>Syringa vulgaris</i>	Kerti orgona

ÉVELŐK

<i>Aster</i> sp.	Őszirózsa
<i>Bergenia cordifolia</i>	Szívlevelű bőrlevél
<i>Calendula officinalis</i>	Körömvirág
<i>Chrysanthemum</i> sp.	Krizantém
<i>Convallaria majalis</i>	Májusi gyöngyvirág
<i>Hemerocallis</i> sp.	Sásliliom fajok
<i>Hosta</i> sp.	Árnyékliliom fajok
<i>Iris pallida</i> 'Variegata'	Dalmát nőszirm
<i>Lavandula angustifolia</i>	Levendula
<i>Rosa</i> sp.	Rózsa fajok
<i>Salvia officinalis</i>	Orvosi zsálya
<i>Sedum</i> sp.	Varjúháj
<i>Sempervivum</i> sp.	Kövirózsa
<i>Yucca filamentosa</i>	Fürtös pálmaliliom

6.2. TÁJ- ÉS TERMÉSZETVÉDELMI JAVASLATOK

A Marcal menti természeti területek belterületbe nem vonhatók, rajtuk beépítésre szánt terület, bányaterület nem jelölhető ki. Művelési ág megváltoztatása, illetve közmű, közút építése környezeti hatásvizsgálat alapján, a természetvédelmi hatóság által meghatározott feltételekkel engedélyezhető.

Fontos tájvédelmi feladat a hiányzó fasorok, erdő- és cserjesávok létrehozása, illetve ezek segítségével zöldfolyosó rendszer kialakítása a Marcal irányába. A településen gyakoriak a nagy területű, összefüggő szántók. A vizsgálatban már szerepelt, hogy a külterületen nagyon kevés az összefüggő erdő-, illetve gyepterületek aránya. Az összes erdőterület mindössze 18 ha., ezért is kiemelt fontosságú az összefüggő szántók fásítása. Az utak menti fás, cserjés sávok kiegészítése, pótlása is szükséges, szélesebb sávok, több fajjal történő telepítése. A tájidegen fajok mellett, illetve a későbbiekben azok helyett őshonos fajok telepítése javasolt. Az erdő-, és cserjesávok védelme nemcsak ökológiai, hanem tájképi szempontból is fontos.

Az ökológiai előnyökön túl a fasorok, cserjesávok telepítésének talajvédelmi, vízháztartásbeli előnyei is vannak. Az erdősávok lecsökkentik a szél erejét, ezáltal csökken a szárító hatás és a mechanikai károsítás is, és nagyobb terméseredmény érhető el.

Az egyedi tájértékek megóvásának szükségességét a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény rögzíti a 6.§ 2. bekezdésében. Ez elsősorban a tájérték kataszterezését, részletes leírását (MI-13-25 műszaki irányelv) és folyamatos állapot, illetve állagmegóvását foglalja magába. Az egyedi tájérték környezetének rendezése is szervesen hozzátartozik ehhez a

tevékenységhez. Ez elsősorban a fészületek, emlékművek környezetének növényesítését jelenti.

6.3. TÁJREHABILITÁCIÓS JAVASLATOK

A tájrehabilitációs feladatok megvalósítása nagyon fontos a táji adottságok fennmaradásához. A legfontosabb rehabilitációs javaslatok a következők:

- Figyelmet kell fordítani az elhanyagolt állapotú külterületi mezőgazdasági épületek, építmények felújítására, növénytelepítéssel, fasorokkal történő tájba illesztésükre, a délnyugati területrészek komplex rehabilitációjára.
- Tájrehabilitációs feladat a Marcal és mellékcsatornái mentén a fás-cserjés sáv kialakítása őshonos fajokból a hiányzó szakaszokon. Fontos, hogy szántók sehol ne érintkezzenek a vízfolyásokkal, ezért a vízfolyást legalább 10 méteres (de lehetőleg szélesebb) fás-cserjés sáv válassza el a mezőgazdasági területtől. Ezáltal csökken az erózió, szűrőhatás érvényesül a vízfolyás felé, kedvező mikroklíma alakul ki, valamint táplálkozó-, és szaporodóhelyként szolgál az élővilág számára.
- Környezetvédelmi és tájlesztettkai szempontok miatt a lakóterületek és a szomszédos szántók erdő- és cserjesávokkal történő elválasztása szükséges. Optimális megoldásként javasolható erdősáv telepítése a teljes belterület köré. A lakóterületek közötti szántó karakteres körbehatárolása, de inkább művelési ág váltása javasolt.
- Az illegális hulladéklerakás felszámolása szükséges.
- Az utak tájba illesztése, környezetének rendezése.
Ennek biztosításához a következők szükségesek:
  - az utak burkolatának kialakítása, karbantartása
  - az útszéli árkok tisztítása, a vízelvezetés biztosítása
  - a déli közlekedési utat kísérő fasorok felújításánál honos fajokra történő fokozatos csere, valamint az utak menti hiányzó szakaszokon tájhonos fajokból álló fasor és cserjesávok telepítése (lásd Telepítésre javasolt növények jegyzéke)
- Erdőtelepítések elvégzése javasolható a következő helyrajzi számokon: 09, 012, 013, 014, 021, 048, 057, 059, 061. Az erdőterületek, illetve erdősávok, fasorok telepítése, felújítása őshonos fajokkal történjen (tölgyek, hársak, kőris, szil, hazai nyarak).